

Open de Beuk: tien zwaarden en een nieuwe wereld

Jan J.B. Kuipers heeft een heel mooi, klievend, artikel geschreven met de titel *Paint it Black. Open de Beuk 1969 – 1979. Hoe de revolutie in rook opging*. In dat artikel heeft hij vriendelijk ingelast dat ik inmiddels in Bangkok¹ woon (sinds het jaar 2000) en betrokken ben bij het *International Network of Engaged Buddhists* (INEB)².

Op de plek van het jongeren centrum Open de Beuk, hoek Koorkerkhof-Korte Giststraat, is na de brand in 1975 een nieuw kantoor van de Provincie Zeeland verzezen.

Jan zegt dat hij zich nog goed herinnert uit de periode dat ik projectleider van Open de Beuk was, dat ik een “vlammende blik wierp (...) als de barplakkers weer eens gedrag vertoonden dat haaks stond op zijn positieve, alternatieve wereldbeeld.” Dit raakt mij, Jan.

Toen ik daarenboven las dat Burny Bos vorig jaar overleden is (rust in vrede, Burny) en ik dus een van de weinige, zo niet enige, pionier projectleider ben die nog in leven is – terwijl ik nog nooit een beschrijving van mijn ervaringen heb geleverd – begon ik alle stukken uit het *Middelburg Dronk – Wij Zijn de Stad* archief te lezen om te zien of ik laatste witte vlekken in de

geschiedenis kon ontdekken waar ik iets zinvols over zou kunnen zeggen.

Wie was Hans van Willenswaard? Ik moet het dus ook over mezelf hebben ... Zonder dat ik dat verwachtte greep deze duik in het verleden me behoorlijk aan. Het is gaande weg steeds belangrijker geworden om die ervaringen nu te delen. En stappen te zetten naar, vervolg, heden en toekomst.

Draagvlak

Voorop moet gesteld worden dat de absolute “beschermheer” van Open de Beuk was PvdA Gedeputeerde van de Provincie Zeeland Paul Boersma (1929-1990): een man uit één stuk! Met in een niet minder belangrijke rol, en veel directer betrokken(!), zijn jongere partijgenoot Gerrit Schoenmakers die in 1980 wethouder van Middelburg werd; en later ook kamerlid. Dokter Schram was, ook méér dan een bestuurslid, een rots in de branding. Ik heb met veel plezier het beschouwende artikel van Gerrit Schoenmakers gelezen. En ook de heel accurate bijdragen van Bert Gerestein, zo rijk aan *inside information* en begrip voor de factor mens. En andere ‘mooie verhalen’. Verder geeft de beleidsnota 1971, we mogen aannemen door Burny Bos geschreven, een heel duidelijk beeld van de, nooit opgeloste, beleidsdilemmas. Vanuit wat ik volg op facebook van mijn eeuwig jeugdige naaste collega in die tijd, “grandpa” Nick van Raaij, en zijn altijd ijzersterke muziek-network, kan

... onopgeloste beleidsdilemmas

¹ Wij wonen in Nonthaburi, een voorstad van Bangkok.

² Onze uitgeverij en boekwinkel in oud-Bangkok hebben wij na meer dan 10 jaar overgedragen aan jongere collega's. Wij zijn als vrijwilligers leden van de Adviesraad van INEB <https://inebnetwork.org/>.

ik daar nog het één en ander bijdenken. Verder heeft de vriendschap met Joop van Veen en Paul Voorsluijs meegebracht dat ik altijd een warm en extatisch gevoel voor “Middelburg” blijf koesteren. En niet te vergeten de samenwerking met Nico Landsman die later vanuit de Provincie zo’n belangrijke rol vervulde.

Tijdljn?

Het is heel moeilijk om uit de krantenartikelen in het online *Middelburg Dronk* archief een logische tijdljn te reconstrueren. Helaas ontbreken de precieze publicatie data. Zo vaak als “Provadya?-Middelburg – Open de Beuk – de Beuk” is opengestaan, weer gesloten (o.a. omdat de kachel rookte en de ramen tochtten), en toch weer open ging – nu om uit te breiden ... de puzzel is moeilijk te leggen. Om uiteindelijk weer te sluiten vanwege een “scheiding der geesten”. Deze was aanleiding voor Burny Bos om zijn functie neer te leggen. Het hoorde bij zijn karakter om, volgens Jan Kuipers, in Open de Beuk “een *Kritiese* Universiteit (...) en de eerste vrije kunstacademie *ter wereld*” te willen vestigen. De scheiding der geesten noopte het bestuur om de Beuk tijdelijk te sluiten totdat een nieuwe projectleider kon worden aangesteld.

Voordat ik in meer detail beschrijf hoe ik me de start als de verkozen nieuwe projectleider herinner, wil ik even kort uitleggen waarom ik in dit artikel ook mijn latere dienstverbanden in Zeeland betrek.

Historische impuls

In mijn terugblik is het zo dat achter de micro-geschiedenis van Open de Beuk, een veel bredere ontwikkeling zich ontplooit in de periode vanaf pakweg 1968 tot op heden, en nog onvervuld naar de toekomst toe. Open de Beuk was daar maar een schakel in, in veel gevallen een positieve manifestatie van die impuls; maar soms ook een lastig obstakel daarvoor. Mijn latere dienstverbanden staan me toe om in dit bredere perspectief naar de ontwikkelingsgeschiedenis van Open de Beuk terug te kijken. Sommige aspecten van een achterliggende “droom” beginnen pas in het heden verwerkelijking te bereiken. Maar er is een onverbreeklijk verband met het verleden.

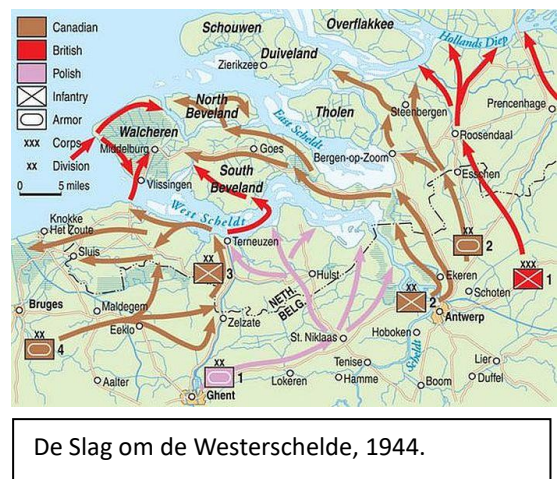
Jan Kuipers concludeert “De ‘samenbindende’ geest van Provadya? was in dit kakelverse decennium al morsdood, en De Beuk zou dat kort voor aanvang van het volgende decennium ook zijn.” Daar ben ik het dus niet zomaar mee eens. Ik zou daar graag een biertje op drinken.

Voor zover ik de precieze data heb kunnen nagaan liepen mijn dienstverbanden in drie fasen:

- 1 februari 1972 – 1 september 1973: Open de Beuk.
- 1 januari 1974 – 1 augustus 1975: Welzijnsraad Middelburg.
- 15 juli 1985 – 15 oktober 1986: Provincie Zeeland / 15 oktober 1986 – 1 januari 1991: Hogeschool Zeeland.

Wederopbouw

Ik kwam in Ellewoutsdijk – in de zak van Zuid Beveland – ter wereld op 19 augustus 1944. Snel na mijn geboorte moesten we de kelders in omdat de Slag om de Westerschelde begon. Na een vreugdevolle

verhuizing vanuit ontheemding (Ellewoutsdijk lag helemaal plat) groeide ik vanaf mijn 3e jaar op in de “stad” Domburg. Mijn vader werd beroepen als dominee van de hervormde kerk. Het dorp was nog half verwoest door een Engels bombardement, bij vergissing. Ik werd gevormd door het gedreven, vaste, optimisme, soms tegen allerlei weerstand in, van de collectieve wederopbouw na de oorlog. Walcheren leed nog lang na van de allesdoordringende zoute overstroming van de Westkapelse doorbraak in 1944. De noodstorm in 1953 raketten alle traumas weer op. Als we naar Middelburg gingen met de bus maakten het eeuwig in de steigers staande Stadhuis en de Lange Jan een lugubere indruk met verwijzing naar een verleden waar je liever niet aan dacht. Maar we, kinderen en volwassenen, werkten langzaam naar de vervulling van een visie. Vrede en “nooit weer”.

Op mijn 13e, na een jaar Christelijke HBS in Middelburg, verhuisden we naar Santpoort, Noord-Holland, Mijn vader werd geestelijk verzorger van het provinciaal psychiatrische ziekenhuis. Ik ging op de fiets in Haarlem naar de middelbare school. Ik kwam te zitten in de klas ... bij Burny Bos. Burny had enorme leiderschapskwaliteiten en liep altijd voorop. Maar was ook wel een branieschopper. Ik was het enige jongetje in de klas, uit Zeeland, dat nog een korte broek droeg na de zomer.

Parijs

Na een moeizame periode op de middelbare school ontsnapte ik Nederland (ik werd afgekeurd voor militaire dienst vanwege mijn bril) en stortte me spontaan in ‘het avontuur’ van de vrijheid en onafhankelijkheid. Ik leefde en werkte een jaar los van alles in Parijs. Ik had de stad jaren daarvoor per Solex verkend. Mijn eten verdiende ik als hulp van een koopman (sjouwwerk!) op de *Marché aux Puces* (Pt Montreuil). Mijn onderkomen kreeg ik als nachtwaker in een hotel aan de Boulevard Garibaldi. Ik waande mij te lopen in de voetstappen van de Nederlandse kunstenaars die in Parijs hadden gewoond zoals Simon Vinkenoog, Karel Appel, Johan van der Keuken en, veel eerder, Piet Mondriaan. Ik maakte, zonder te beseffen waar het om ging, het ontbranden mee – in de straten rennende gendarmes met wapenstok – van de Parijse studentenopstand (1963).

Cultureel werk

Ik had me al wel van te voren de Sociale Academie in Amsterdam, de Paolo Freire, Jean-Paul Sartre en Marga een creatief team om “welzijnswerk” geven vanuit een divers samengesteld Sociale Academie in de van Duijn. Hij mobiliseerde niet zozeer “langharig tuig” als de revolutionaire Amerikaanse oorlog in Vietnam begonnen geweld waarmee de Amerikanen en klein te krijgen. De Beatles openden een voor iedereen werd. Professors gaven zich op t sluiten in universiteiten. Op steeds overtuigd cultural werker. In mijn het “open jongerenwerk”. Wij spreken

Vijftien jaar open jongerenwerk ...

aangemeld bij een nieuwe afdeling van opleiding voor cultureel werk. Een op Klompé geïnspireerde inspanning van eigentijds en professioneel vorm te vrijheidsideaal. Om de hoek van de Karthuizersstraat woonde buurman Roel de studenten of arbeiders, maar het voorhoede. Demonstraties tegen de aandacht te vragen voor het moorddadige Fransen het Vietnamese volk probeerden nieuw cultuurtijdperk waarin muziek “pop” “teach-ins” voor iedereen, in plaats van mijn nu (bijna) tachtigste ben ik nog loopbaan heb ik 15 jaar geïnvesteerd in nu over “design for social innovation”.

Jeugdbeleid in Nederland

Tijdens mijn opleiding deed ik een jaarstage bij de AMVJ in Amsterdam, de nederlandse equivalent van de YMCA. De activiteiten van dit traditionele jeugdwerk, inclusief sport, werden gesponsord vanuit het Park Hotel aan het Leidse Plein. Ik leerde daar Ruud Tegelaar kennen die voor *Jeugd en Muziek* werkte en regelmatig programmas in de AMVJ organiseerde. Later zou hij één van de voorstrekkingen van de Provadya?-beweging worden en mijn collega in Fantasio en de Kosmos in Amsterdam.

In de AMVJ³ maakte ik mee (hoewel ik er niet bij was) dat top-jongerenbeleidsmakers Gerard de Haas (protestant), Brentjens (rooms katholiek) en Nico Torenstra (socialist) bij elkaar kwamen om een nieuw, eigentijds, jeugdbeleid te ontwerpen. Er heerste grote zorg over de onrust onder de jongeren (provo), in Nederland en wereldwijd.

Tegelijkertijd werd Provadya? opgericht. Provadya? begon totaal-ervarings en muziek-avonden in Felix Meritus, Amsterdam te organiseren. Het was een wonderbaarlijke samenloop van omstandigheden dat de beleidsmakers en de Provadya?-oprichters elkaar vonden. Snel kwam een “deal” tot stand: in Amsterdam werden Fantasio en Paeradiso geopend als prototypes voor een nieuw soort Provadya? jongerencentra. En er kwam steun voor Provadya?-initiatieven in het hele land.

Provadya?

Provadya? oprichters (vlnr) Willem de Ridder, Koos Zwart en Ruud Tegelaar.

Jan Kuipers vermoedt dat Provadya? met Tibet te maken heeft en hij suggereert dat dat wel héél ver weg is. Maar Jan weet toch als historicus dat de Zeeuwse ontdekkingsreiziger Samuel van de Putte (1690-1745), 300 jaar geleden, al als één van de eersten Tibet verkende? [Honderd jaar daarvoor had de uit Thailand (Siam) met een delegatie naar Nederland gereisde Ambassadeur – een reis van vier jaar – nieuwsgierig kennis genomen van de

telescoop-technologie die de Duits/Middelburgse Hans Lipperhey (1570-1619) aan hen demonstreerde aan het hof van Prins Maurits in Den Haag.]

Inderdaad, het Provadya?-drietal Willem de Ridder, Koos Zwart en Ruud Tegelaar wilde met muziek tijd- en ruimte overstijgen. Een permanent wereldmuziekfestival laten gebeuren dat vanuit Nederland ontketend zou worden. Willem de Ridder was grafisch ontwerper, later uitgever van *Hitweek* en *Aloha*. Hij speelde een leidende rol in de Fluxus-beweging. Koos Zwart was electricien en kwam uit een socialistisch nest. Hij werd medewerker van de VARA en verzorgde de wekelijks marktberichten met

³ In mijn “vijftien jaar open jongerenwerk” vervulde ik functies bij de AMVJ (stage), Fantasio / de Kosmos, Mozes & Aaron kerk “open theehuis”, Amsterdam; Open de Beuk, Middelburg; Hippotamus Unltd., Leeuwarden; (Welzijnsraad, Middelburg); Oktopus, jazz en filmhuis, INFO Werkplaats, Amsterdam.

prijstelling van marihuana, van uiteenlopende herkomst. Ruud Tegelaar werkte voor de Jeugd en Muziek afdeling van Amsterdam en had een scherpe intuïtie voor vernieuwing.

Het drietal werd in het kader van de jeugdbeleid-“deal” aangesteld als overkoepende stafleden van de twee nieuwe clubs Fantasio en Paradiso. Met twee collegas van de afdeling cultureel werk werd ik in dit team opgenomen, voor locatie Fantasio, Prins Hendrikkade 142. Mijn eerste baan! We werden verondersteld enig tegenwicht te bieden aan deze giganten van de popscene in Nederland. Cultureel werker Eckart Dissen werd directeur van Fantasio.

Fantasio ging na iets meer dan een jaar spetterend ten onder aan haar eigen sukses. In de weekenden kwamen er meer dan duizend jongeren naar het pand aan de Prins Hendrikade dat daar totaal niet op berekend was. Ik riep Koos Zwart te hulp die meteen met zijn gereedschapstas naar de kelder rende omdat het rubber van de electiciteitskabels dreigde te smelten. Denderende muziek van de zolder tot de kelder in het vijf-verdiepingen tellende monumentengebouw. Een toenemend gebruik van hard drugs greep om zich heen. Een brandje in het theehuis was de aanleiding om deze waanzin te stoppen. We moesten ons beraden op een totaal nieuwe aanpak.

Wat er gebeurde was één van de meest verbazingwekkende cultuuromslagen die ik meegemaakt heb. Vooral architect Ton Alberts, later de ontwerper van het beroemde ING Bank gebouw in Amsterdam, deed ons inzien dat het nu dagende tijdperk gekenmerkt werd door een nieuwe bewustwording van wat de mensheid te betekenen heeft. Van alle kanten werd duidelijk dat de na-oorlogse *wederopbouw* haar missie had voltooid en haar grenzen had bereikt. Dat we nu een richting van overconsumptie, milieu-uitputting, winstjacht, menselijke uitbuiting en zelfs nieuwe oorlog (in Vietnam) werden opgedreven zonder dat we er erg in hadden. Alleen als we ons individuele bewustzijn wisten te vregroten en nieuwe vormen van samenwerking tot stand zouden brengen was het mogelijk om alternatieve richtingen te ontwerpen en ook daadwerkelijk vorm te geven. Dit inzicht bracht ons ertoe Fantasio om te vormen tot “meditatiecentrum De Kosmos”. We reisden het hele land af om adviseurs en deskundigen op het gebied van meditatie en spiritualiteit te raadplegen. Zo ontstond een gevarieerd netwerk en programma aanbod op deze ongebruikelijke terreinen, met meerwaarde en keuzevrijheid door de diversiteit. In het begin kwamen er maar heel weinig deelnemers naar het door ons radikaal witgeschilderde gebouw.

Meditatiecentrum “De Kosmos” in Amsterdam

Een belangrijke rol vervulde weer Nico Torenstra, die de futuristische afdeling cultureel werk aan de Sociale Academie had gepionierd en beleidsmaker was geworden op het gebied van wat nu genoemd werd het “open jongeren werk”. Later trad Nico toe als priester van de Christen Gemeendchap, de antroposofische beweging voor religieuze vernieuwing. Ik kreeg “boeddhisme” in mijn (hm) portefeuille. De belangrijkste adviseur op dat gebied was voor mij professor Kwee Swan Liat, aanvankelijk wetenschappelijk medewerker aan het Instituut Kern, Universiteit Leiden; later professor in de vergelijkende filosofie aan de Universiteit van Eindhoven. Een bijzonder zachtaardige persoon die over Zen-boeddhisme kon spreken vanuit een bescheidenheid die de echte Zen-beoefenaar siert. Prof. Kwee bracht mij in contact met de kunstenaar Bruno Mertens die later een boeddhistische gemeenschap heeft geleid bij Burg-Haamstese, Schouwen-

Prof. Kwee Swan Liat

Duiveland. Bruno op zijn beurt bracht onze meditatiegroep in contact met de Thaise en Burmese monniken die de originele Vipassana-meditatie (inzichts meditatie) onderwezen.

De Provadya?-boys waren goed bij de tijd en niet wars van zakelijk inzicht. Ze zagen een wereldwijde trend waarin hun muziek- en performance dromen meegevoerd konden worden. Paradiso bleef een hard-rock centrum en Fantasio kon worden opgeofferd aan dit avontuurlijke “bewustzijns experiment”.

Behalve steeds meer deelnemers die maakten dat “De Kosmos” begon te zinderen, kwam er ook belangstelling van buiten. Zo kreeg ik in contact met de Franciscanen van de Mozes & Aaron Kerk aan het Waterlooplein. De kerk was net gerestaureerd en aangevuld met een gloednieuw stedelijk

Mijn collega Nick van Raaij, tweede van links. Met muziekgroep *Beautiful Idaho* (1970). Vlnr: Onnie Tuhuleruw, (Nick), Dies le Duc, John Noten en Rob Maaskant.

vormingscentrum, het “Mozeshuis”. De broeders waren op zoek naar een cultuuromslag zoals “De Kosmos” demonstreerde. Onder de titel “De Kerk aan het volk” openden we een theehuis in de kerk voor Waterlooplein marktbezoekers en vooral jongeren die er concerten konden bijwonen. Eén van de eerste kerken in Nederland die een seculiere cultuurfunctie kreeg.

Daarenboven was ik vanuit één van de meditatiegroepen betrokken geraakt bij een losse beweging die aan de Friese Waddenkust de plattelandscultuur een nieuwe betekenis probeerde te geven. Met milieu-bescherming voor de zee en eilanden, en biologisch tuinieren en landbouw op het land. Ik hield dat alles zoveel als mogelijk bij elkaar in een inmiddels free-lance bestaan.

Vanuit die achtergrond reageerde ik op de advertentie voor een nieuwe projectcoördinator voor “Open de Beuk” in Middelburg. Ik verwachtte in Zeeland meer rust en zekerheid te vinden. Middelburg was vers “uit de steigers” en schitterde. Ik had een gesprek met het bestuur waarin me uitgelegd werd dat “de scheiding der geesten” een enorme uitdaging zou zijn. Nick (toen nog Niek) van Raaij, uiterst belangrijk voor de continuïteit omdat hij ook met Burny Bos had gewerkt, zou mijn vaste collega zijn. Hoewel ik in de praktijk van het wilde Fantasio had meegemaakt dat een afsplitsing van de donkere “underground” onvermijdelijk was om toe te kunnen komen aan de meer idealistische doelstellingen van de tijdgeest, kwam ik overeen met het bestuur dat ik zou proberen de twee uitersten bij elkaar te houden en een formule te vinden voor constructieve samenwerking. Mijn aanstelling zou bevestigd worden in een openbare deelnemers vergadering in Open de Beuk.

Open de Beuk: het recht op anarchie

In de heel ordelijk en vriendelijk verlopende vergadering, het zaaltje zat barstens vol en opwindend was voelbaar, werd op een gegeven moment met waardige beslistheid vanuit de deelnemers meegedeeld dat de kerngroep had besloten de Beuk “te kraken”. Dit kwam totaal onverwachts en het betuur dat achter een lange tafel op het toneel zat aarzelde te reageren. Hoe en wanneer weet ik niet meer precies. Ik stelde me op tussen deelnemers en bestuur en zei: “OK, ik ben een onafhankelijk persoon. Ik sta tussen jullie, Beuk deelnemers en bestuur, in en ik ga geen keuze maken. I kan proberen de situatie in

goede banen te leiden. Met respect voor de beslissing om te “kraken”. En tegelijkertijd, bewust van de verantwoordelijkheid die het bestuur draagt. De kerngroep claimt een “recht op anarchie” dat we serieus moeten nemen. Misschien kunnen we het zien als een experiment in zelf-bestuur. Ik vertrouw erop dat er bereidheid is tot samenwerking om de functie van Open de Beuk in de Middelburgse samenleving positief te blijven vervullen. En de subsidie-positie niet in gevaar te brengen. Laten we het met elkaar doen!” probeerde ik. De vergadering werd gesloten en de bar geopend. Vele glazen bier volgden en een uiterst verwarde discussie. Het bestuur besloot mij een tijdelijke aanstelling te geven van drie maanden.

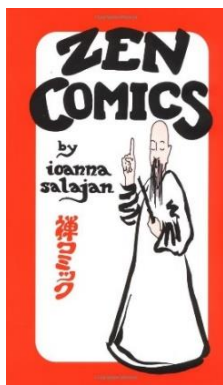
Organisatie

Ondanks de verwarring gingen we geïnspireerd aan de slag. We leerden elkaar kennen door te doen. De **bar** werd dus autonoom en we bemoeiden ons er zo min mogelijk mee. De bar was apart bereikbaar via de voor-ingang. Het **eethuis/theehuis** boven de bar werd verplaatst naar de eerste verdieping aan de andere kant van het gebouw waar een soort kamer en keuken heel geschikte ruimte bood **met uitzicht op het Koorkerkhof**. De ruimte tussen het eethuis en het kantoor/annex bedieningsruimte voor de zaal, werd simpel ingericht als **yoga-ruimte** ook geschikt voor lezingen en workshops. Yoga en aanverwante programma's hadden een eigen werkgroep. De zoldervedieping was bestemd voor de **zeefdrukkerij** (en wat oefenruimte voor muziek) die ook “kommunikatie” zou verzorgen. Nick van Raaij leidde als voorheen de **organisatie van muziekprogrammas in de zaal en daarbuiten** met inbreng van vele kanten. En er was een **filmgroep**. De (vrijwillige) medewerkers – zie voor namen het artikel van Bert Gerestein – kregen zoveel als mogelijk en wenselijk via de WSW (wet sociale werkvoorziening) een betaalde baan.

Het tijdelijk contract voor drie maanden werd verlengd en het leek erop dat we vaste grond onder de voeten kregen. Zowel wat zelfvertrouwen in onze interne samenwerking betreft als wel zekerheid over de voorwaarden van ons bestaan.

Maar, was de “samenbindende Provadya?-geest toch al dood”, zoals Jan J.B. Kuipers stelt? Hadden we hier eigenlijk helemaal niet aan hoeven te beginnen? Was dit gedoemd te mislukken? Voor ik de kritische balans probeer op te maken volgen eerst wat herinneringen over het programma. Ik vond ze niet terug (of terloops) in de overigens heel uitgebreide en gezellige *Middelburg Dronk* documentatie.

Leuke verhalen

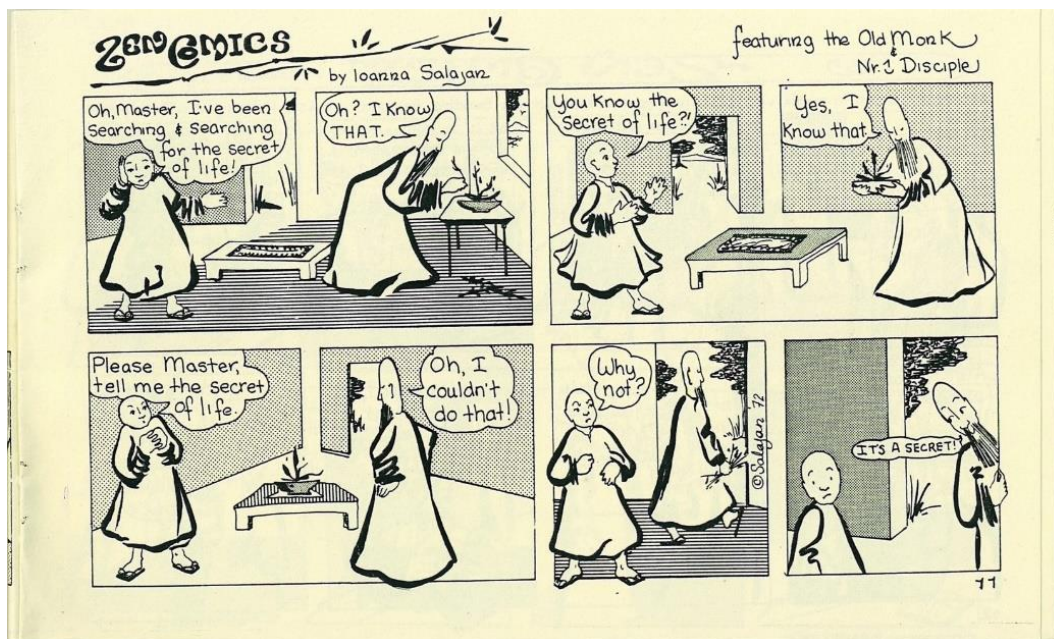
Zen Comics als boek

De absolute hoofdpersoon van de “spirituele” programmas van *de Beuk* was yoga-leraar Herman. Waar hij woonde en hoe hij voluit heette weet ik niet meer. Zelfs toen was hij met zijn lange blonde haren en witte kledij een mysterieuze persoonlijkheid. Hij reageerde vastgezet met het woord “Atjang”. Hij was altijd aanwezig op het juiste moment en op de juiste plaats om in alle rust yoga te onderwijzen.

Zen Comics

Veel minder bekend en ook in een kortere periode gegeven waren de workshops van Richard Lamm en Ioanna Salajan. Een Amerikaans echtpaar dat in Goes woonde. Ik kende ze als vaste medewerkers van De Kosmos in Amsterdam en vroeg of ze in Middelburg workshops wilden geven. Richard was astroloog en Ioanna grafisch ontwerper. Ioanna illustreerde het tijdschrift *Cosmic Paper* dat door De Kosmos werd

verspreid. Ioanna begon daarin ook "Zen Comics" te publiceren. Deze werden zo populair dat ze later in boekvorm werden uitgegeven.

De workshops bestonden uit open dialoog over levensvragen met deelnemers van Open de Beuk. Richard en Ioanna reageerden met interpretaties vanuit hun

Voorbeeld van een Zen Comics stripverhaal getekend door Ioanna Salajan.

levenservaring, de astrologie en fragmenten uit literatuur en muziek die aansloten bij de vragen van de deelnemers. Zonder dit te laten bepalen door een vaste richting of een bestaand spiritueel raamwerk.

Een tocht naar Lima, België

In de keuken van het Open de Beuk Eethuis dat gedeeltelijk macro-biotisch was werd druk gebruik gemaakt van producten van Lima, een biologisch voedings-bedrijf in Aalter, Oost-Vlaanderen, België. Lima werd opgericht nadat Pierre Gevaert een ontmoeting had met Oshawa (1893-1966), Japan, de grondlegger van de macro-biotiek. In 1957 begon het bedrijf dat 'Lima' werd genoemd naar de vrouw van Oshawa. De macro-biotiek is gebaseerd op het in balans brengen van Yin en Yang. Als het systeem fundamentalistisch wordt toegepast kan het een vorm van kwakzalverij worden. Provoya? pionier Willem de Ridder was er een enthousiast voorstander van. Na zijn overlijden, 29 december 2022, herdenkt een vriendin hem:

"Mijn herinneringen aan jou gaan terug tot de Hitweek burelen. Ook mij inspireerde je daar, niet in de laatste plaats doordat je in die tijd aan de gang ging met macrobiotiek. Jou daar een ui zien pellen en snijden, heeft er voor gezorgd dat ik nooit meer zonder wezenlijke aandacht kon koken."

Behalve de klassieke producten voor de macro-biotiek zoals miso, tamari en rijstwafels introduceerde het Belgische Lima haar eigen zuurdesembrood.

Lima was ook befaamd om haar laboratorium waar de kwaliteit van de producten bewaakt werd onder strenge criteria. De richtlijnen van Lima werden later overgenomen voor de kwaliteitscontrole van biologische producten toen de biologische landbouw populairder werd. Inmiddels heeft Lima haar assortiment uitgebreid.

Het befaamde, ronde, volkoren, donker bruine zuurdesembrood was ook zeer gewild in Middelburg. Niet alleen vanuit de kring van beoefenaars van macro-biotiek in strikte zin, maar van ver daarbuiten was er grote belangstelling voor dit brood. Ik kan het begrijpen, het was het beste brood dat ik ooit gegeten heb.

Vanuit het Open de Beuk Eethuis werden van tijd tot tijd inkoop-ritten voor de keuken ondernomen naar Aalter dat tussen Brugge en Gent ligt. Klanten konden ook Lima brood bestellen dat dan in Middelburg verdeeld werd. Dit was lang voordat in 1977 de eerste biologische winkel, de Tuin van Broeder Ludovicus, werd geopend in de Noordstraat.

Logo van Lima

Toen het mijn beurt was om de rit te maken vroegen drie Beuk deelnemers of ze mee konden rijden: Jannie, Ronnie en een Belgische jongeman waarvan ik de naam vergeten ben, dus: Michel. Na de veerboot van Vlissingen naar Breskens tuften we in mijn oude Renault4-tje op de grens met België af. Tot onze schrik werden we bij de grens, waar normaal nooit meer werd gecontroleerd – hoewel Europa nog gezellig uit aparte landen met grensovergang bestond – theatraal aangehouden door een Belgische gendarme in uniform met naar achter leunende scheve pet. We werden door een groep rechercheurs ondervraagd. Er kwam aan het licht dat: Jannie minderjarig was en geen paspoort bij zich had; Ronnie – een uit Amsterdam afkomstige jonge man van Surinaamse afkomst – bleek, na het fouilleren, een stevige hoeveelheid hasish in zijn sokken verborgen te hebben voor iemand die bij Lima in de bakkerij werkte; en Michel bleek een deserteur te zijn die zijn dienstplicht was ontlopen door naar Middelburg uit te wijken, waar hij “ondergronds” verbleef. Hij had het leuk gevonden even ongemerkt in België te zijn.

Voor Michel konden we niets doen. Maar voor Ronnie raadde ik aan dat de gendarmes met de politie in Middelburg zouden bellen. Dat deden ze, en ze kregen te horen dat soft drugs “bij ons” nu helemaal normaal was (in België beslist niet!). En dat Tonia, de partner van Ronnie, in verwachting was en niet zonder Ronnie kon. Jannie’s identiteit werd bevestigd en daar zou niks mee gebeuren, die kwam netjes terug naar Middelburg, volgens de politie. Dus voor de goede samenwerking zou het beter zijn als we het allemaal zonder problemen op konden lossen.

Dat was een goede *move* van de politie in Middelburg (nog bedankt!). Jannie mocht mee om de spullen op te halen bij Lima. Ronnie werd vastgehouden maar was binnen twee dagen weer terug in Middelburg. En later zagen we Michel weer in Middelburg. Hij zei dat het een hele opluchting was geweest dat zijn zaak nu formeel afgehandeld zou worden en hij niet meer behoefde te leven met de angst achtervolgd te worden. Voor zover kon hij zijn leven in Middelburg hervatten.

De broden werden feestelijk

verdeeld in het Eethuis van De Beuk.

Rudolf Steiner en de Kabouterbeweging

Werken op het land bij Loverendale.

Veel dichterbij, letterlijk en figuurlijk, en minstens zo rijk aan levende spiritualiteit, was Loverendale, de eerste biologisch-dynamische boerderij in Nederland. De boerderij ligt bij Oostkapelle, ongeveer 10 kilometer van Middelburg vandaan. Het gemengd bedrijf werd in 1926 biologisch-dynamisch, nadat de bekende filosoof Rudolf Steiner in 1924 in Koberwitz, een dorp in Polen, een cursus van acht lezingen had gegeven over alternatieve landbouw. De lezingen vormen tot op heden een handboek voor de toepassing van biologisch-dynamische methode, in

een filosofisch raamwerk waarbij zowel de planeten en de sterren, als de micro-organismen in de bodem, het landschap, en de boerderij-individualiteit een ritmisch stelsel vormen met *regeneratieve* vermogens.

De eerste verbinding die met Loverendale werd gelegd was via de fameuze volkorenkoeken, huismerk van het De Beuk Eethuis. Deze warm opgediende (klein format, extra dike, pannen-) koeken werden van Loverendale volkorenbloem gebakken naar recept van Ruurd Hoftijzer, als ik het me goed herinner.

Behalve dat soms jongeren uit Middelburg via het Arbeidsbureau vrijwillig tewerkgesteld werden, werd het werken op het land bij Loverendale beroemd door Provo oprichter Roel van Duijn die met het werken op het land een depressie overwon en nieuwe inspiratie opdeed.

Roel van Duijn reflecteert op de periode dat hij de Kabouterbeweging stichtte.

“Er ging een wereld voor mij open. Ik wilde alles weten van de biologische landbouw. Na twee maanden staan we op het land, zijn de burens bezig met zo’n aardappel-loofkapper. Ik vroeg ‘Gaan we dat ook doen?’ Zei de boer: ‘Ja, maar hoor je wat een enorme herrie dat ding maakt? Dan verjaag je de kabouters en daar moeten we het juist van hebben bij de groei van het graan.’ Ik wist het meteen. Kabouters! Die zijn de de schakel tussen cultuur en natuur. Ik heb direct een manifest geschreven waarna de kabouterbeweging is ontstaan.”

In Middelburg werd snel daarna het plan “Zeeland Kaboutertuin” uitgeroepen.

“Ook Middelburg heeft nu zijn KABOUTERS, op 4 juni (1970) werd in het vrijetijdsoentrun ‘Open de Beuk’ (voormalig Provadya?) tijdens een druk bezochte vergadering O.V.S. (Oranje Vrij Staat) uitgeroepen. De burgers hiervan willen door ludieke acties hetzelfde bereiken wat provo destijds, en andere groeperingen nu nog met wat hardere acties willen. De Middelburgse KABOUTERS gaan uit van een plan onder de naam: "ZEELAND KABOUTERTUIN".

Toen ik in 1972 begon als projectcoördinator was er, voor zover ik weet, geen aanknopingspunt meer voor dit Middelburgse initiatief. Maar de Kabouter-spirit is altijd levend gebleven. En de echte kabouters blijven natuurlijk gewoon werkzaam op biologische boerderijen, in bossen en natuurgebieden.

Veel jongeren werden ouders en hoewel De Beuk ook kort een voorschoolse crèche heeft geherbergd,

Samenwerking rond de Vrije School

verschoof de aandacht en onderlinge samenwerking naar de Vrije School in Middelburg. Met het eerste echte schooljaar 1974-75 in de Nieuwe Oostersestraat/Verwerijstraat en de nieuwbouw aan de Willem Arondeusstraat geopend in augustus 1979.

Hoewel eerst, getuige het tijdschif *De Droomspiegel*⁴, de belangstelling vooral uitging naar tijdgenoten in Oostenrijk zoals Alfred Kubin (1877-1959) auteur van *Aan Gene Zijde*, en Gustav Meyrink (1868-1932), *Het Groene Gezicht*, *De Golem*, richtte de focus zich geleidelijk op Rudolf Steiner

(1861-1925). Zijn filosofie werkt door in praktische toepassingsgebieden. Zoals landbouw en onderwijs. Steiner noemde zich opvallenderwijs in zijn jeugd jaren een “individualistische anarchist”.

Tijdsgewricht – Turning Point

In dit tijdsgewricht, het *Turning Point* van na-oorlogse wederopbouw naar de door de Amerikaanse Droom gedreven consumptiemaatschappij – met een duidelijke waarchuwing voor milieucrisis door het *Grenzen aan de Groei* onderzoek van de Club van Rome – waren alternatieve denkwijzen die vanuit andere paradigma's vertrokken dan die van botte, verwoestende, economisch groei, heel nodig. Daardoor ontstond een vorm van spiritualiteit die verder ging dan persoonlijke groei. De individuele en collectieve uitdaging lag in het ontwerpen van een andere “duurzame” richting voor maatschappelijke ontwikkeling. En daar ook daadwerkelijk uitwerking aan kunnen geven.

Oosterschelde Open

Het grote testgebied voor Zeeland in deze periode lag in de doelbestemming van de Delta-werken. Voornamelijk drie factoren hebben ertoe geleid dat – ondanks de zeer hoge kosten daarvan: alles was allereerst gemaakt voor totale afsluiting – uiteindelijk uitgekomen is op een compromis waarbij het ecosysteem van de Oosterschelde grotendeels intact is kunnen blijven. 1. Het geïnspireerde “zootje ongeregeld” dat de Actiegroep Oosterschelde Open, Yerseke, een provocerend profiel gaf. 2. De visie van Jan Terlouw (D'66) en de steun daarvoor van de nieuw gevormde PPR. 3. De uiteinedelijke besluitkracht van Joop den Uyl (PvdA) toen hij eenmaal de positie had verworven om daar centraal in te staan en de knoop door te hakken.

“Middelburg” – met Rijkswaterstaat – was in die tijd het conservatieve bolwerk dat totale afsluiting tegen alles in wilde doorzetten. Hoewel dat niet makkelijk aanwijsbaar is, vormde De Beuk – als platform voor *dwars denken* – een niet onbelangrijke brug naar de Oosterschelde Open actiegroep. En naar de opstelling van de vooruitlopende visionaire denkers en besluitvormers. We hebben mede Zeeland gered.

---

⁴ Van de *Droomspiegel* is maar één nummer verschenen. En het had ook maar één abonnee: deze woonde in Wenen.

Willem Breuker en de Lange Jan

Op een middag voor een concert van Willem Breuker (1944-2010) en zijn groep, in samenwerking georganiseerd door Jeugd en Muziek en De Beuk, hoorde ik lawaai in de zaal. Gealarmeerd liep ik erop op af. Een man was wild aan het smijten met stoelen. Ik probeerde in te grijpen maar Nick van Raaij hield me tegen. “Nee, nee. Het is een act. Dit is Willem Breuker.” Willem wilde tijdens de repetitie gewoon wat respons krijgen uit de zaal en het geluid van de rammelende stoelen met stalen buizen klonk goed. Wat een energie had die man!

Als ik me niet vergis was het ook in die periode dat Nick voor de eerste keer met Willem Breuker de Lange Jan beklom om hem het carillon te laten zien. Willem rammelde er wat aan en schreef vervolgens speciale melodiën. Deze werden later in opdracht van (inmiddels) stichting Nieuwe Muziek Zeeland en Ad van 't Veer door beiardier Jos Vogel in het automatisch spel gezet. Zo ontstond ook, samen met Leo Cuypers en het Willem Breuker Collectief, de beroemde *Zeeland Suite*.

Willem Breuker rond 1972.

*“Tegenwicht bieden” en balans: tien zwaarden

Maar nu de keerzijde. Telkens weer kreeg je als projectleider, en als “Beuk gemeenschap”, dreun op dreun te verwerken. We dachten met onze positieve activiteiten tegenwicht te kunnen bieden aan het rumoer van de bar. Als beeld gebruik ik (zie later mijn reflectie aan de hand van de tarot) met wat theatrale overdrijving “zwaarden in je rug krijgen”. Er onstond een gevoel van onveiligheid. Vaak moeilijk te bepalen waar het vandaan kwam. Inmiddels is alles natuurlijk helemaal “verjaard” en het ging er nooit echt om wie “de daders” waren. Het lag ook aan mezelf. Maar wel: waar ligt de oorzaak van de onveiligheid en hoe kan je die aanpakken zodat De Beuk verbinding biedt: grond om op te staan. Ik noem vijf voorbeelden van “zwaarden in de rug”.

- Een moedige Duitse *single mom* die in Middelburg toevlucht had gevonden, ik ben haar naam vergeten, misschien Birgit, organiseerde in De Beuk een “verkoop-tentoonstelling” van Afghaanse bontjassen. Er lag een enorme berg in de yoga-ruimte. Authentiek handwerk en echt goede kwaliteit jassen van schapenvacht voor de winter. Dit was een prachtig toegepaste kunst *event* met (inter-)cultureel gehalte en een voorbeeld van “jong ondernemen”. Er heerste een super-enthousiaste sfeer rond het project. Totdat ... bij de afsluiting de doos met geld werd gejat. De hele opbrengst in een oogwenk verdwenen! Wat een vreselijke domper! Een teleurstelling in de mensheid.
- Molukse jongeren. Nooit echt last mee gehad. Maar bestuurslid van Open de Beuk in die tijd, Guido Metsers, beroemd kunstenaar, maker o.a. van de wandschildering *Neptunus* in de veerboot Prinses Margriet (1964), en later *Nehalennia* op de Mondriaan bank in Domburg (1989), waarschuwde me goedbedoelend voor de Molukse jongerengroep. “Als je projectleider van De Beuk bent wordt je in mekaar geslagen. Daar kom je niet onderuit.” Op een goede dag, stond helemaal onverwachts De Beuk vol met wel 20-30 Molukse jongeren. De stekker van de telefoon werd eruit getrokken, deuren dicht. Ze hadden een rekening te vereffenen. Een clash op de eerste verdieping, maar niks ernstigs. Ik werd met respect behandeld, maar had de schrik in

mijn benen. Even vlug als ze gekomen waren, verdwenen ze weer. Waren de Beuk bezoekers veilig bij dit soort overvallen? Speelde drugshandel een rol?

- Ik woonde in deze periode in Domburg, op (heel rustige) kamers. Op een gegeven moment kreeg ik ouders aan de deur. Of ik eens wilde praten met een groepje Domburgse jongeren. Ze hadden een honk gekregen van de gemeente. Ze zaten op de grond met alle ramen verduisterd. En stijf onder de hard drugs. Voor hen was De Beuk “de bar”. Rauwe muziek en drugs was de wereldtrend waarvoor De Beuk symbool stond. Alcohol, tabak, soft drugs, hard drugs, het zat allemaal in het assortiment en werd vriendelijk gepushed. Gastjes uit heel Walcheren, op de fiets naar De Beuk, werden vaardig de verslaving in gefrommeld. Evenals flink wat Middelburse “barplakkers”. Wat kon ik doen? Ik vraag het me nog steeds – soms koortsachtig – af: wat had ik moeten doen?
- Het beheer van de gekraakte bar verliep nogal onregelmatig. Wie de barman/vrouw was veranderde vaak en er speelden machtswisselingen op de achtergrond. Toen er een hiaat viel in het beheer grepen Nick en ik, en een groepje vrijwilligers, de gelegenheid aan om de bar even stop te zetten voor een opknap- en opfrisbeurt. Wittere muren, meer licht, ramen open naar de buitenwereld. Zo dachten we een nieuw begin te maken met helderder afspraken en meer verantwoordelijkheid. Alles was klaar voor de heropening die we met voldoening aankondigden. In de nacht daarvoor gebeurde het volgende. Met de sleutel die de kerngroep in beheer had werd een ploegje onder leiding van Haags kunstenaar Eric Kettmann binnegelaten met een batterij verfspuiten. In volkomen chaotische bewegingen werden de muren van zolder tot de vloer, en de bar zelf, inclusief veel van de glazen en meubilair, bespoten in de drie primaire kleuren: rood, geel en blauw. Het resultaat was pijnlijk voor de ogen en wekte duizelingen op. Toen we aankwamen voor de voorbereidingen op de opening werden we volkomen door deze situatie overvallen. We konden gewoon niets meer doen ... Snel stroomde de bar vol met de vaste *freaks*, nieuwsgierige beukbezoekers en het bestuur. Veel mensen feliciteerden ons met de *spacy design*. Terwijl wij door de grond gingen. De geest van chaos bleef heersen. Er mee in balans komen – onze strategie – bleek (bijna) onmogelijk. Steeds kregen we een “zwaard in de rug” .
- Aan het eind van het eerste zeer bewogen jaar werd ik bij een gemeenteambtenaar geroepen. VVD coryfee Henk Vonhoff was staatssecretaris van CRM geworden. Volgens de ambtenaar had de staatssecretaris besloten de subsidie voor het open jongerenwerk te stoppen en er werden geen betalingen meer gedaan. Er ging een onmiddellijke subsidiestop in voor De Beuk. Niemand begreep er iets van. Na de “onderzoekperiode” op basis van een voorlopige aanstelling was ik in vaste dienst gekomen. Maar ik had mijn salaris voor december nog niet ontvangen. Het begon te spannen en op de laatste dag voor de Kerstvakantie kreeg ik uiteindelijk een gesprek met PvdA wethouder Henk Gillissen⁵ op zijn kamer in het monumentale stadhuis. Hij begreep ook niet wat er aan de hand was en besloot “Den Haag” te bellen. Daar kreeg hij te horen dat het zeer ongebruikelijk was dat wethouders direct contact opnamen met de ambtenaren van CRM in Den Haag. “Dat dondert niet” zei Henk Gillissen, “ik wil weten hoe het zit.” Uiteindelijk kreeg hij als antwoord dat het niet om een algemene subsidiestop ging, maar om een ambtelijke maatregel die alleen voor Open de Beuk gold. Maar een oplossing kon niet meer voor de vakantie, dus pas volgend jaar, gevonden worden. [Die oplossing werd inderdaad gevonden.] Maar wat te doen?

---

⁵ Toen Gerrit Schoenmakers wethouder werd in 1980 kreeg hij al gauw een conflict met Henk Gillissen. Dit leidde in 1984 tot het vertrek van Gillissen.

Gillissen telefoneerde hier en daar, en maakte een papier klaar. Met zijn brief liep ik net voor sluitingstijd van de hoofdingang over het middeleeuwse stadhuispleintje naar de vleugel van de Gemeentelijke Sociale Dienst. In andere details kan ik me vergissen, maar dit herinner ik me nog heel zeker: op dat moment begon het te sneeuwen. Ik nam, van dankbaarheid vervuld maar ook wanhopig, een voorlopig voorschot op een werkloosheidsuitkering in ontvangst.

- Ik heb hierboven kort al gezegd dat een hoofdthema voor deze periode en voor Zeeland was, de strijd om de Open Oosterschelde. Het ging om een wereldwijd Turning Point dat begon te bewegen door het opkomen van een kritische milieubeweging. Het Turning Point is nog steeds niet gerealiseerd. In 1972 werd in Stockholm de eerste UN conferentie over het milieu gehouden. Voor het raam van het Rijn-Schelde Instituut aan de Dam in Middelburg hing een poster voor de Dai Dong vredesconferentie die parallel in Stockholm werd georganiseerd o.a. door de Vietnamese pionier van het sociaal geëngageerde boeddhisme de monnik Thich Nhat Hanh. Ook in De Beuk waren milieuvraagstukken en milieuvraagstukken, na een grote bijeenkomst nog in de Provaya?-Middelburg tijd, onderdeel van de activiteiten. De zeefdrukkerij ontwierp een affiche voor de PPR om spuitbusgebruik te verminderen ter bescherming van de ozon-laag. In deze context verschijnt ploteling de Amsterdamse activist André Schmidt op het toneel. Hij lobbiet het bestuur van De Beuk met het voorstel om in De Beuk een international Oosterschelde actiecentrum te stichten. Hij zou voor de financiering zorgen. Daarvoor was het dan wel nodig dat hij als enige de volledige en directe zeggenschap kreeg over het beleid en management van De Beuk. Ik kende André Schmidt uit Amsterdam waar hij als gewiekste en gevreesde reclameman – hij reed in een Jaguar – was opgepakt bij een provo-rel en een nacht had vastgezet in het Huis van Bewaring. Hij was door die ervaring volledig “geflipt” en wijdde de rest van zijn leven aan “anarchistisch” verzet. Volgens Jan Kuipers richtte hij de eenmans *Zeeuwse Anarchistische Kring* op. Hij voegde zich bij de actiegroep Open Oosterschelde maar bleef een eenling en wilde het groter aanpakken. Hij claimde een coalitie gevormd te hebben met Japanse oesterkwekers. Een eerste stap van zijn machtsgreep was de ondermijning van het WSW arbeidsplaatsen project. Hij verklaarde dat “werkloze jongeren” niet bestonden. De arbeidsplaatsen dienden ervoor de jongeren onmondig te maken en het project moest onmiddellijk opgeheven worden. Het leidde allemaal tot veel verwarring. Hij maaide het gras voor de voeten van de Beuk deelnemers weg door zo dominant dit werkterrein op te eisen. Ik weet niet meer in hoeveel bochten ik me heb moeten wringen om hiermee om te gaan.

Midden 1973 kon ik een baan krijgen in Leeuwarden, Friesland. *I needed a break*. Cees Neeteson volgde mij op.

***Conclusies**

“Anarchisme” is een vorm van vrijheidsstreven. Maar het kan worden gebruikt als dekmantel voor *laissez-faire* en chaos, het ontlopen van verantwoordelijkheid, machtsmanipulatie, autocratisch en soms crimineel handelen. Ik heb me te meegaand opgesteld.

Pas als beheer in professionele handen is met bijbehorende discipline en “beroepsethiek” kan het bargebeuren een positieve – vitale – sociale en culturele impact hebben. Middelburg Dronk bewijst hoe belangrijk de hotecasector is voor de hele maatschappelijke ontwikkeling.

Provadya?-Middelburg heeft zich ontwikkeld via Open de Beuk en De Beuk – waar met wisselend succes geprobeer werd een mengvorm met ‘Kosmos’-achtige elementen en milieuactivisme vorm te geven – naar het Paradiso prototype: een rock tempel. Dat was het model voor de Herengracht. Maar (!), Paradiso in Amsterdam is een succesformule geworden omdat een heel strak, professioneel, zakelijk beheer (manager Louis Groen) werd doorgevoerd. [De Kosmos in Amsterdam heeft bestaan van 1969-1992, vooral door heel goed teamwerk].

Welzijnsraad Middelburg

Ik had in Friesland, waar ik vanuit Amsterdam al mee bekend was geraakt, Zeeland erg gemist. Ondanks de soms surrealistische situaties en niet aflatende problemen voelde ik nog steeds de verbinding met de grote uitdagingen voor Zeeland en de ontwikkeling van de stad Middelburg naar cultuurcreatie. Toen een vacature voor opbouwwerker van de Welzijnsraad, kantoor Dam 59, verscheen voelde ik me daar sterk toe aangetrokken. Ik ben opbouwwerker geweest van 1 januari 1974 – 1 augustus 1975. Dit verhaal gaat over De Beuk dus ik ga niet in details treden over het werk bij de Welzijnsraad.

Ik liep met een boog om De Beuk heen om er niet teveel mee geïdentificeerd te worden. Soms bezocht ik Paul Voorsluijs op de zeefdrukkerij als er affiches of voorbladen van rapporten voor de Welzijnsraad gedrukt moesten worden. In die tijd waren er nog geen computers en printers.

Ik maakte één grote fout. Ik had via een Beukbezoeker die ik toevallig tegenkwam (ik kende hem niet goed, maar hij mij wel) een tip gekregen dat er een huisje te huur stond aan het eind van het Oude Arnemuïdsvoetpad, het op één na laatste huisje, aan de rand van de stad. Het maakte me kwetsbaar, bleek later.

Het huisje was half verwaarloosd maar bewoonbaar. Klein tuintje en een zoldertje. Vandaar, via het inustrieterreintje, maakte ik regelmatig zondagse wandelingen, langs de kanaaldijk, naar Veere.

Olau Line

De Olau Kent, één van de eerste schepen waarmee de dienst Vlissingen-Sheerness werd onderhouden.

Een mijlpaal voor dit tijdperk was de opening van de veerdienst **Vlissingen – Sheerness** door de Deense Olau Line. Oorspronkelijk nog met kleine schepen waarmee je echt de zee op ging. Opeens waren Middelburg en London maar een nacht slapen verwijderd. Ik was een van de eerste klanten en een regelmatige passagier in de jaren dat de dienst op Sheerness operationeel was. Dat was van 1974 – 1994.

De droom: Emerson College, U.K.

Behalve de verkenning van London, een enorm swingende stad, werd mijn doel steeds meer het bezoeken van vrienden die studeerden in Emerson College, Sussex, ongeveer 60 km

Het kantoor van de Welzijnsraad, Dam 59.

van London. Dit *college* voor antroposofisch geïnspireerd volwassenonderwijs was gevestigd in een monumentale *mansion*, met modern bijgebouwen, in een glooiend Zuid-Engels heuvel landschap. Het bood (meer-)jarige (beroeps-) opleidingen op het gebied van vrij onderwijs, biologisch-dynamische landbouw (met praktijk op de grote boerderij die aan het college verbonden was), beeldhouwen en beeldende kunst. In dezelfde streek waren aparte vestigingen in oude Engelse huizen voor opleidingen in bedrijfsleven en sociale ontwikkeling, euritmie (bewegingsleer) en een (voor-)opleiding voor priesters van de Christengemeenschap, de onafhankelijke “beweging voor religieuze vernieuwing” die, evenals de andere alternatieve beroepsinitiatieven, in het begin van de 20e eeuw ontwikkeld waren door Rudolf Steiner. Eén van de priesters in opleiding was de eerdergenoemde Nico Torenstra. Hij moedigde me aan om ook een studie naar mijn keuze op te vatten. Vanaf dat moment heeft het me zeven jaar gekost voordat ik deze droom werkelijkheid kon laten worden.

Het hoofdgebouw van Emerson College, Forest Row, East-Sussex, U.K. Het college werd in 1962 opgericht door Francis Edmunds.

Schaduwen uit het verleden

Het begon ermee dat mijn auto (inmiddels een Opel Kadett) soms verdween, maar 's nachts wel weer werd teruggezet bij het Oud Arnhemsvoetpad. Dat gaf een heel vreemd gevoel. Wat me ook erg aangreep was de barnd in De Beuk op 5 maart 1975. Vooral het gerucht dat deze moedwillig aangestoken was. Formeel had ik er niets mee te maken maar het was weer wel een deuk in het vertrouwen. De druppel die de emmer deed overlopen was dat ik op een onbepaalde dag vanuit het raam van het kantoor Dam 59 plosteling aan de overkant op de kade, tegen de rijrichting in, mijn eigen auto met een noodgang voorbij zag zoeven. Ik liep de deur uit en hoorde bij de brug het geluid van aanrijdingen. Toen ik bij de brug van de Rouaanse Kaai naar de Punt aankwam zag ik dat twee autos waren aangereden. Maar de spookrijder was nog verder gegaan, over de Veersesingel. Maar bij de Veerseweg was hij in de bocht omgekiept. Mijn auto lag op zijn zij ...

Oorzaak onbekend ...

Alles werd *gode-zij-dank* betaald door de verzekering. Later kwamen twee rechercheurs in burger alles nog even doorpraten. Zij demonstreerden dat je een Opel Kadett van dit type kan starten met een kwartje in de startgleuf. Daar had je geen sleutel voor nodig.

Ik voelde me onveilig. Ik had me nog niet los kunnen maken van de schaduwen van De Beuk. Ik besloot terug te gaan naar Amsterdam en serieus de nodige stappen te zetten naar de realisatie van mijn droom.

Oktopus, jazzclub en filmhuis, Amsterdam, 1975-1982

Oktopus was gevestigd in een grachtenpand aan de Keizersgracht 138, vlak bij waar later De Rode Hoed verrees. De identiteit van het centrum werd bepaald door de jazz-improvisatiegroep de Oktopedians o.l.v. Herman de Wit (“Herbie White”), tenor saxofonist (1932-1995). De Oktopedians *teaching orchestra* is een van de weinige muziekgroepen uit die tijd die nog steeds bestaat, nu onder leiding van Arthur Heuwerkemeijer. Herman de Wit en Willem Breuker speelden vaak samen. Daarenboven was *Zienema Oktopus* het spraakmakende alternatieve filmhuis in Amsterdam. Een hoogtepunt was het Johan van der Keuken retrospectief. Oktopus was aangesloten bij dezelfde “koepel” voor Amsterdams welzijnswerk als De Kosmos. Ik heb zeven jaar voor Oktopus gewerkt. De laatste twee jaren initieerde ik een onafhankelijk project voor dag-activiteiten *INFO-Werkplaats*. Alle programmas in Oktopus werden in de avond georganiseerd terwijl veel jongeren overdag, als ze niet werkten, weinig te doen hadden. Voordat video algemeen beschikbaar werd experimenteerden wij met “filmproductie” op 8 mm. Met ook 8mm-festivals.

Er waren twee vaste medewerkers voor de bar (jongeren van het eerste uur). De bar vervulde een centrale functie. Interessant was dat er samengewerkt werd vanuit een serieuze anarchistische filosofie. Er werden lange discussieavonden besteed aan het anarchisme in historisch perspectief waarvoor heel erudiete “ooms”, autodidakten uit de arbeiderswijken die hun visie kwamen geven. Het “kollektief” was de beslissingsnemende (wekelijkse) vergadering. Er waren niet minder problemen (mijn voorganger projectcoördinator was overspannen geraakt en gestopt) dan in De Beuk. Met één groot verschil: absoluut geen harddrugs.

De Oktopedians verhuisden naar het BIM-Huis en *Zienema Oktopus* werd *Filmhuis Amsterdam* en vond uiteindelijk ruimte in bioscoop Rialto. Allebei belangrijke upgrades. De collega’s die mij opvolgden verbonden zich met de Punk-scene. Dat was op den duur niet houdbaar in het kwetsbare pand in een woonbuurt aan de Keizersgracht.

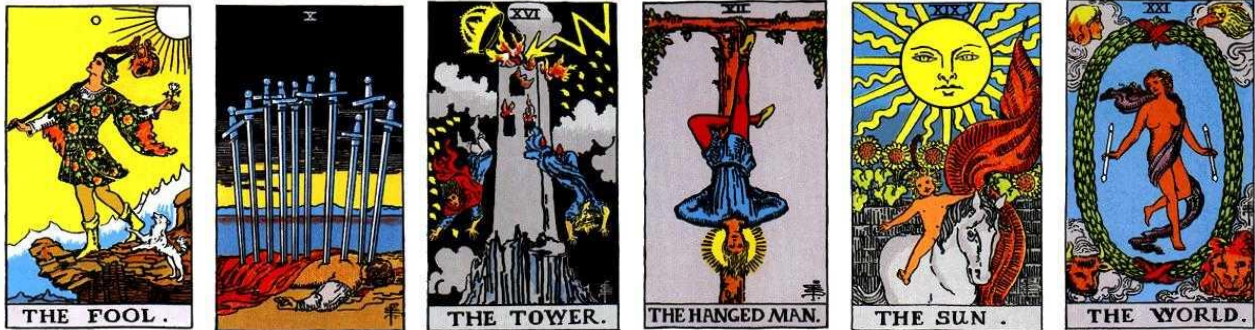
In mijn privé tijd startte ik, in het Mozeshuis aan het Waterlooplein, een Vipassana meditatie groep op de ongebruikelijke sessietijd van 18.00-20.00 uur op maandagavond. In de aangrenzende Mozes & Aaron Kerk waren de Indiase concerten heel populair geworden. Meditatieleraar was de Thaise monnik die een boeddhistische tempel had gesticht in Waalwijk. Ik was daar vanuit Amsterdam en Middelburg, mede met hulp van Prof. Kwee Swan Liat, al bij betrokken geweest als vrijwilliger.

Na deze zeven jaar in de wilde, grote stad Amsterdam, was ik volledig uitgeput. Ik was toe aan een (nieuwe) verbinding met de aarde. Ik had geld gespaard en fondsen gewerfd voor een studie aan Emerson College.

***Reflectie en toekomstbeeld**

Op dit punt ga ik proberen in een “spiritueel” kader (ik geloof niet in een voorspellende capaciteit van de Tarot maar erken wel de sterke symbolische taal die kan helpen inzichten tot uitdrukking te brengen) de Open de Beuk ervaringen te ordenen en samen te vatten. Zodat ik er zin aan kan geven en dit kan communiceren naar nog in leven zijnde ervaringspartners uit dat tijdperk. En met *Middelburg Dronk – Wij zijn De Stad* lezers voor wie dit alleen maar een verhaal is, maar misschien een verhaal met een boodschap. Dit is tegelijk een poging de complexiteit te versimpelen. Een hoofdvraag van deze reflectie is: zijn de collectieve ervaringen met Open de Beuk zinloos geweest? Is de revolutie in rook opgegaan en

was deze vanaf het begin gedoemd tot dit lot? Of is er iets werkzaam willen zijn dat nog niet aan kracht verloren heeft en de “strijd” voortzet? Ik denk het laatste.

Zes kaarten van het Rider-Waite tarot spel.

De hoofdlijn is, denk ik, ongeveer dit. Swingende, maar naïeve en zelfoverschattende opvattingen over de toekomst worden hevig beproefd door aanhoudende problemen en uitdagingen, de “zwaarden in de rug”. Uiteindelijk leidt dit tot de verwoesting van ons bouwwerk van illusies, slechte invloeden en gewoontes (onderdrukking en verslaving): The Tower. Daarop volgt een periode van zelf-transformatie: The Hanged Man. Met als resultaat een kans om in een nieuw (zon-)licht richting te geven aan ons leven en de samenleving. The Sun. Dan begint een eindbestemming te glimpen. Een staat van universele samenwerking en een viering van diversiteit: The World in vier hoeken. Naar een gezond, rechtvaardig, productief maar zorgzame samenleving waarin Mens en Natuur (weer) één zijn. Vrijheid in verantwoordelijkheid. Een vervulling – na loutering – van ons oorsponkelijke “foolish” wereldbeeld.

Dit is geen rechte-lijn ontwikkeling maar een permanent cyclisch leerproces waarin je altijd weer terug moet naar eerdere leerervaringen om deze te verdiepen en opnieuw door te werken om er de lessen uit te leren waarmee het leven geplaveid is.

Wat mijn levensloop betreft herken ik in The Fool de Provadya? trend. In de niet aflatende problemen van De Beuk de kaart met de tien zwaarden. The Tower symboliseert de verwoesting van De Beuk. The Hanged Man de periode in Oktopus toen ik serieus mediteerde, mezelf er bovenop werkte. The Sun begint te schijnen in Emerson College, waarop periodes volgen waarin de vergaarde kracht toegepast kan worden. En tenslotte The World als de nog onbereikbare maar al voelbare vervulling van onze aspiraties, onze verbinding met toekomstige generaties, en **manifestatie van “een nieuwe wereld”**.

Emerson College, Forest Row, East-Sussex, U.K., 1982-‘84

“Do not follow where the path may lead. Go instead where there is no path and leave a trail.”
 ~ Ralph Waldo Emerson.

Dit was het intrigerend motto van Emerson College in Zuid Engeland, een citaat van de Amerikaanse schrijver-filosoof Emerson. In 1982 werd een nieuwe opleiding gestart: het Rural Development Programme (RDP). Ik schreef in voor de eerste groep (1982-‘84). Op het campus terrein werd een tuin aangelegd, inclusief onderkomens voor dieren (geit, schapen, eenden) op de schaal van een *peasants’ small-holding*. ‘s Morgens kregen we theorie-lessen in biologisch-dynamische landbouw met ondersteunende wetenschappelijke kennis: voeding, kruiden, bodemleer, ecologie, organisatiekunde,

ontwikkelingsgeschiedenis, landschapsbeheer, sterrenkunde alsmede artistieke, handwerk en beschouwende activiteiten, en bewegingsleer. 's Middags praktijk in de tuin-in-wording en het aanliggende bos: hard werken. In het tweede jaar een half jaar praktijk op een experimentele boerderij/streekontwikkelingscentrum in Rio Limpio, Dominikaanse Republiek, Caribbisch gebied.

Een toevallige samenloop van omstandigheden bracht mee dat de hoofdleraar in Engeland (CREAR het *fieldstation* had haar eigen team) niemand anders was dan de boer, Matthias Guépin, directeur van Loverendale, die Roel van Duijn op het spoor van de Kabouterbeweging had gezet. Matthias Guépin beschreef het praktijkonderdeel als volgt:

“The half-year stay at the Dominican fieldstation enables the student to see what is realistic and what is not. They come back with a good deal of understanding. Nobody expects them to stay in remote rural areas for the rest of their lives. They will come back and train other people who want to go out. People who have that inner urge of wanting to be of service. Not out of sentimentality, but out of a feeling that it is not too late to help people to survive, and at the same time, build bridges between nations and hopefully contribute to the task we all share in learning to work out of the Spirit.”

Demonstratie van spitten op CREAR voor Amerikaanse scholieren. Wij praktiseerden de techniek van *double digging* waarbij de grond in twee lagen omgekeerd

De praktijkperiode was zwaar want we werkten de hele dag op het land in de tropische zon, samen met een divers lokaal team. De communicatie in het Spaans was ook niet makkelijk met de bevolking in Rio Limpio, vlak bij de grens met Haïti. De bevolking – hoewel verboden – praktiseerde voodoo.

Ik kan dus met recht beweren dat ik niet alleen een veelzijdige, realistische, opleiding in antroposofie, maar ook in “kabouterkunde” heb gekregen.

Terug in Nederland moest ik bij nul beginnen (“go where there is no path ...”). Ik maakte een plan dat ik dankzij Nico Landsman en de legendarische ambtenaar Giebe van der Scheer voor kon leggen aan de Provincie Zeeland. Ik kwam in dienst van de Afdeling Onderwijs en kreeg tijd om het plan in samenwerking met collega’s van de Hogeschool Zeeland uit te werken. Luc van Colmjon, leraar aan de Pedagogische Academie, nam daarbij de leiding.

Hogeschool Zeeland: development studies experiment

In de context van de reorganisatie van het hoger onderwijs in Nederland (de Hogeschool Zeeland bestond in 1985 nog niet en de losse hoger beroepsopleidingen moesten nog fuseren) ontstond perspectief op “nieuwe taken”. Het budget voor ontwikkelingssamenwerking vanuit het hoger onderwijs ging bijna volledig naar de universiteiten. Het lag voor de hand dat het nieuwe HBO daar ook deel in zou gaan nemen. Ook zou een nieuwe rol ontstaan in de vorm van “assistenten in opleiding (aio)”. In het project dat wij indienden bij het Europees Sociaal Fonds (ESF) werden in trainingsgroepen van 12 deelnemers per jaar “aio-achtige” banen geschapen. De “onderzoeksassistenten” hadden als taak om vanuit de Hogeschool Zeeland te verkennen hoe het nieuwe Nederlandse HBO, Zeeland als prototype, een intensievere rol zou kunnen spelen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Het ESF keurde het project goed. Later volgde het Ministerie van Onderwijs met een opstartsubsidie.

Toen ik bij de Middelburgse Welzijnsraad werkte had ik Jan Tomasowa leren kennen. Later werd Jan een bekende auteur. Jan deed vanuit de Sociale Academie Rotterdam, afdeling opbouwwerk, een stage bij de Molukse buurtorganisatie in Oost-Souburg. Jan was beschikbaar voor een avontuur en wij werden, met

Start van de overlevingstocht langs de stranden van Walcheren waarmee het *Development Studies* jaar begon.

docenten Luc van Comjon, Kees Bos en Kees Kouw, het oprichtingsteam van de *Post-HBO opleiding Ontwikkelings-samenwerking*, later *Development Studies*. Fred Budike uit Amsterdam, met Surinaamse achtergrond, voegde zich bij dit team. Het eerste jaar kregen we een lokaal in het Maritiem Instituut (MI) in Vlissingen als werkruimte voor de groep deelnemers / onderzoeks-assistenten. Terwijl de deelnemers woonden op de MI campus⁶.

Het is niet de bedoeling het experiment hier in details te beschrijven. Over de jaren hebben we studenten / onderzoeksassistenten uitgezonden naar werkplekken in Afrika, Latijns Amerika en

Azië. De groep kreeg drie maanden voorbereidende training en ook drie maanden verwerking na een internship van zes maanden overzees. Wij zagen ontwikkelings-samenwerking als een wederkerige samenwerking. Dus zochten we aanknopingspunten in de Zeeuwse samenleving. Zo ontstond niet alleen

Jan Tomasowa is, samen met Dolly Hitipeuw, na zijn pensionering actief in *community building* in Ubud, Bali, Indonesia.

technische samenwerking tussen scheepswerven op Ambon, Molukken, en technici in Vlissingen. Door de bijzondere inspanning van Jan Tomasowa kwam een stedenband Vlissingen – Ambon tot stand. De stedenband floreert nog, terwijl het *Post-HBO* experiment gestopt is in de loop van de laatste decade van de 20e eeuw.

Toen de nieuwe HBO-wet eenmaal inging, werd er geen plaats toegekend aan aio's in het hoger beroepsonderwijs. De Hogeschool Zeeland wilde een louter onderwijsmodel als voortzetting. Terwijl de externe beroepskrachten meer toekomst zagen in internationale projectsamenwerking tussen onderwijsinstellingen op verschillende continenten waarin de deelnemers werkervarings-*internships* konden doen. Omdat de landelijke universitaire ontwikkelingssamenwerking liefst heel weinig af wilde staan van het ontwikkelingssamenwerkingsbudget, werd het moeilijk deze "nieuwe taak" vorm te geven in de inmiddels tot Hogeschool Zeeland gefuseerde organisatie.

Wij hebben in die tijd, 1985-1995, geprobeerd aan te tonen dat experimenteel international onderwijs en onderzoek – "out of the Spirit" – goed passen bij de culturele ontwikkeling van Zeeland.

Inmiddels is de Hogeschool Zeeland doorgegroeid naar HZ University of Applied Sciences.

⁶ Later verhuisde het experiment naar het gebouw van de voormalige bibliotheek in Dauwendaele, Middelburg.

Rode Hoed, Amsterdam, 1999. Optreden Makham Pom Theatre Group, Thailand.

Op het moment dat ik kiezen moest tussen mijn tijd uitzitten in dienst van de Hogeschool Zeeland zodat ik een permanente wachtgelduitkering zou krijgen, of ontslag met een vetrekpremie als springplank naar een vije loopbaan, belde mijn oud-collega Eckart Dissen van De Kosmos op of ik belangstelling had kantoorruimte te delen in Amsterdam. Zijn baan was op de tocht komen te staan en spoedig zou De Kosmos – na 20 jaar – gesloten worden. Eckart wilde zelfstandig gaan werken. Ik koos voor het avontuur.

Ik richtte de Stichting INI op (Innovatie Netwerk International) met adres Raadhuisstraat 46”, Amsterdam. INI is na een

Bijna 25 jaar getrouwd.

slaaptoestand nu weer de naam geworden van ons bedrijfje hier in Thailand. Vanuit INI heb ik free-lance gewerkt o.a. voor IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements). Voor de ontwikkeling van IFOAM Asia moest ik vaak reizen maken naar het Oosten. Dat maakte het mogelijk om geleidelijk betrokken te raken bij het werk van Sulak Sivaraksa,

Thailand, een inspirerende pionier van het sociaal geengageerd boeddhisme die ik in Nederland ontmoet had. Hij organiseerde een grootscheepse conferentie in Bangkok in 1997, getiteld *Alternatives to Consumerism*. Zo leerde ik Wallapa mijn vrouw kennen die voor “Ajarn” (doctor) Sulak werkte.

In 1999 kwam Ajarn Sulak naar Nederland in het kader van de Thai Studies Conference, dat jaar georganiseerd in Amsterdam. Wallapa coördineerde het optreden van de theatergroep Makham Pom in

Internationale **Earth Trusteeship** conferentie en CURLS zomerschool, juli 2019, Chulalongkorn University, Bangkok.

de Rode Hoed. Het volgende jaar verhuisde ik naar Nonthaburi, een voorstad van Bangkok. In 2001 begonnen we samen een uitgeverij en boekwinkel / koffieshop in het oude centrum van Bangkok. Een paar jaar geleden hebben we dat overgedragen. Wij zetten onze activiteiten voort in het kader van ons INI bedrijfje. Een inspirerend project is “Food Spirit”.

In 2007 organiseerden we in Bangkok de internationale

De Rode Hoed waar ik hielp bij de voorstelling van Makham Pom.

TIBET komt naar Zeeland: 1994

Aan de komst van de Dalai Lama naar Zeeland ging een heel proces vooraf. Bijna parallel aan de start van de *Post-HBO opleiding Ontwikkelingssamenwerking* van de Hogeschool Zeeland, werd in 1986 in Middelburg het Roosevelt Study Center (RSC) opgericht. Cornelis (Kees) van Minnen werd de voortvarende directeur. Dit volgde op de eerste uitreiking van de Four Freedoms Awards in 1984. De strekking van de Four Freedoms, die door Franklin D. Roosevelt in 1942 werden gelanceerd, was enorm breed en van historische geopolitieke betekenis. Met de Four Freedoms – vrijheid van meningsuiting, spirituele vrijheid (freedom of worship of “godsdienstvrijheid”), vrijwaring van gebrek, en vrijwaring van vrees – legde Roosevelt zowel het fundament, een consensus, voor zingeving van de Amerikaanse samenleving na de crisis, alswel voor de motivatie van de oorlogsinspanning voor de bevrijding van Europa dat in de greep van het fascisme werd gehouden. Ook vormden de Four Freedoms een grondslag waarop de internationale / interculturele commissie van de Verenigde Naties onder voorzitterschap van Eleanor Roosevelt de naoorlogse Universele Verklaring van de Rechten van de Mens kon enten. Maar het RSC, en het Roosevelt Institute for American Studies (RIAS) dat daarvoor in 2017 in de plaats kwam, onder de vleugels van Universiteit Leiden, beperkten hun thematiek tot de studie van de geschiedenis van Amerika. Voor de uitreiking in Middelburg, in even jaren, van de Roosevelt Awards werd een aparte stichting opgericht.

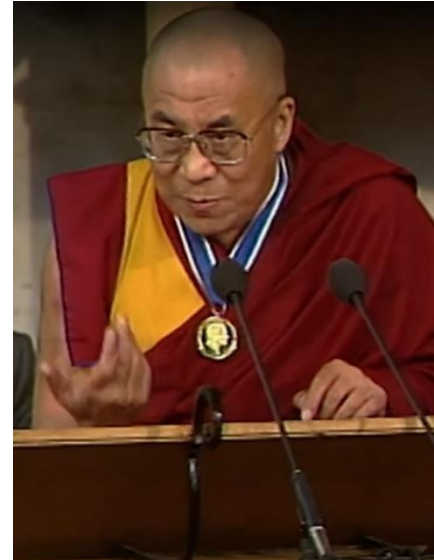
Vervolgens werd in 1994 – opnieuw een doorbraak in internationale politieke en culturele verhoudingen – de Four Freedoms Award toegekend aan H.H. de Dalai Lama, spiritueel leider van Tibet, wereldwijd erkend als drager van algemeen menselijke wijsheid. Vertegenwoordiger van een land onder bezetting. In zijn met ingehouden kracht gepresenteerde aanvaardingsspeech benadrukte H.H. de Dalai Lama twee existentiële waarden: doorzettingsvermogen (*determination*) en sociale verbinding (*compassion*).

University College Roosevelt (UCR) ging van start in 2004

Het voormalig Stadhuis: nu UCR hoofvestiging

Een decade na de toekenning van de Roosevelt Award aan H.H. de Dalai Lama, werd een nieuwe mijlpaal behaald. In 2004 werd het University College Roosevelt (UCR) – de huidige naam – geopend. Initiator was Hans Adriaansens, een professor in de onderwijskunde. Het is een Engelstalig *liberal arts college* met hoofdvestiging in het voormalig middeleeuwse stadhuis aan de Markt. Het University College Roosevelt is onderdeel van de Universiteit Utrecht. Studenten kunnen zelf hun eigen curriculum samenstellen, met slechts enkele verplichte vakken. Op basis van de *major* die zij in het tweede jaar kiezen, kunnen ze na drie jaar een Bachelor of Arts- of Bachelor

H.H. de Dalai Lama ontving op 4 juni 1994 de Four Freedom Awards in Middelburg. Foto: aanvaardings-speech.

of Science-diploma van de Universiteit Utrecht behalen. Daarnaast bestaan er een klein aantal specifieke opleidingstrajecten, waaronder podiumkunsten. Er zijn ongeveer 600 studenten. Het college draagt een speciale sociale dynamiek bij aan de Middelburgse samenleving.

University College Roosevelt (UCR): Arts & Humanities

Optreden van het UCR koor

De vakken die binnen het Arts & Humanities programma gegeven worden zijn: Antiquity, Art History, Film & Media, History, Linguistics, Literature, Performing: Music, Musicology, Philosophy, Religious Studies, Rhetoric & Argumentation en talen als keuzevak. Er worden ook toenemend *science* programma's aangeboden.

UCR heeft een koor van ongeveer 20 studenten dat regelmatig optreedt.

Eén van de muziek docenten is Prof. dr. Albert Clement. Hij was PhD supervisor van Christian Blaha, die in November 2019 een thesis schreef *Wat in Middelburg kan, dat kan niet*. Jeugd

en Muziek Zeeland / Nieuwe Muziek Zeeland.

Opening Delta Climate Center, 10 april 2024

“Zeeland en Vlissingen in het bijzonder hebben woensdag 10 april kennisgemaakt met het Delta Climate Center. (...) In de Lasloods in Vlissingen heeft het nieuwe centrum zich voor het eerst aan de buitenwereld gepresenteerd.”

Aldus de Vlissingse Bode op 11 april 2024.

“Het Delta Climate Center wil met onderzoek en onderwijs bijdragen aan

Kennismakingsbijeenkomst van het Delta Climate Centre in de Lasloods, Vlissingen.

een duurzame toekomst voor de Zeeuwse delta en daarmee delta's over de wereld. Voor ruim 250 bezoekers vertelde wetenschappelijk directeur Albert Klein Tank, samen met een aantal medewerkers, hoe het centrum dit gaat doen. Klein Tank stipte vier punten aan die het centrum uniek maken: de samenwerking tussen mbo, hbo en wo in onderwijs en onderzoek, de thema's water, energie en voedsel en hoe het hier invulling aan geeft, de innovatieve werkvormen waarmee het centrum haar doelen wil bereiken en dat ze **de gehele provincie als een *living lab* ziet.**”

“Ook werden drie icoonprojecten gepresenteerd (...): *Delta Protein*, *Flexible Deltas* en *Procez*. Het eerste project gaat over de eiwittransitie, zei onderzoeker Klaas Timmermans. De partners onderzoeken hoe de Zeeuwse delta nog meer een bron van duurzaam, lekker en betaalbaar voedsel uit zee kan zijn, binnen de natuurlijke grenzen van de delta. In *Flexible Deltas* draait het om de vraag hoe mens en natuur kunnen samenwerken in de strijd tegen klimaatverandering en zeespiegelstijging. “We kijken hoe we kunnen meebewegen, bouwen met de natuur en zorgen voor een klimaatbestendige inrichting van land-waterovergangen voor toekomstige generaties”, legde lector en trekker van het project Teun Terpstra uit. Het derde icoonproject *Procez* gaat over circulariteit. Hierin kijken de onderzoekers wat er nodig is voor een dynamisch-circulaire en groene Zeeuwse economie. Het gaat hierbij niet alleen om technische oplossingen, maar ook om wat er nodig is qua bestuur en *governance*, verduidelijkte hoogleraar Herman Kasper Gilissen. Alle founders van het Delta Climate Center (DCC) nemen deel aan deze icoonprojecten: Scalda, HZ University of Applied Sciences (Hogeschool Zeeland), University College Roosevelt, NIOZ, Wageningen University & Research en Universiteit Utrecht.” Aldus de Vlissinge Bode.

Historische omslag

Wat een – alles bij elkaar – enorme, haast ongelooflijke, ontwikkeling in Zeeland op onderwijsgebied!! Je zou er haast, met een knipoog, in herkennen de gedurfde visie, 50 jaar geleden, van Burny Bos. Hij wilde van Open de Beuk “een *Kritiese* Universiteit (...) en de eerste vrije kunstacademie *ter wereld*” maken. En er zijn sporen te zien van het experiment met de op wederkerige ontwikkelingssamenwerking geënte Post-HBO opleiding met wortels in de Zeeuwse samenleving. En doet “Zeeland als *living lab*” niet denken aan de KABOUTERTUIN die ooit in Zeeland zou ontkiemen?

Het ligt voor de hand dat in het icoonproject *Flexible Deltas*, maar ook in het hele Delta Climate Center, en vanuit de provincie als *living lab*, teruggekeken zal worden naar de geschiedenis van de na-oorlogse wederopbouw en hoe die doordraaide in het oorspronkelijke Deltaplan dat alle zeearmen volledig af wilde sluiten. De strijd voor een Open Oosterschelde werd wezenlijk door een kleine groep “ongeregelde” activisten en ver voor de muziek uitlopende politici zoals Jan Terlouw gewonnen – hoewel het om een nijpend compromis gaat – dwars tegen de bestuurlijke en zakelijke bolwerken van “Middelburg” in. De vraag hoe mens en natuur kunnen samenwerken in de strijd tegen klimaatverandering verwijst naar de noodzaak van een *paradigm shift*.

De vrijheid sprekend maken en haar liefdevol beschermen

Nodig is een *paradigma omslag* van de omvang en kracht van de *Four Freedoms* visie die Franklin

Kathleen Ferrier tijdens de Van Randwijk Lezing in de Jacobskerk, Vlissingen, 5 mei

Roosevelt met enorme morele inspanning voorlegde in 1942. Niet minder! Een sleuteldocument voor deze paradigma omslag is wellicht de *Earth Charter*. Deze werd gelanceerd in aanwezigheid van toen H.M. Koningin Beatrix, in juni 2000 in het Vredespaleis in Den Haag. Bij de uitdraging van de waarden van de Earth Charter spelt Kathleen Ferrier een belangrijke rol.

Op 5 mei 2024 voorzag Kathleen Ferrier de ontwikkelingen in Zeeland van een bijzondere context. Ze deed op Bevrijdingsdag met de Van Randwijk Lezing in de

Sint Jacobskerk in Vlissingen een oproep “stil te staan bij het feit dat vrijheid niet vanzelfsprekend is en dat het aan ons is om haar sprekend te maken en haar 'liefdevol te beschermen”.

Ferrier, geboren in Suriname, is Mensenrechten expert en docent. Ze is betrokken bij Myanmar (Birma), voormalig Tweede Kamerlid, en ze is ambassadeur bij *The Mekong Club* die moderne slavernij aanpakt. Ze is ook voorzitter van *Worldconnectors – affiliate Earth Charter International*. Fit is de Nederlandse afdeling van de Earth Charter, met huidig hoofkwartier in Costa Rica. Eén van de co-activiteiten is het Lab Toekomstige Generaties met Jan van de Venis. De *Earth Charter* werd bij de millenniumwisseling door de UNESCO en partners wereldwijd aangenomen, en gelanceerd in Den Haag. De *Earth Charter* articuleert de “community of life” als de basis-werkelijkheid waarvuit oplossingen voor hedendaagse meervoudige crises kunnen worden gevonden.

“We zullen onszelf veel meer moeten zien als onderdeel van alles wat leeft, van een groter geheel. Dat betekent dus dat je bepaalde gemakken of mogelijkheden los zult moeten laten. Maar dat zijn we niet gewend. We vechten voor ons comfort omdat we denken dat dat een recht is. Ik wil graag zeggen: wees niet bang om risico's te nemen. Durf los te laten en vertrouw erop dat als je hart en geweten volgt, het goed komt.”

Een nieuwe weg inslaan, nog zonder duidelijk eindbeeld, is een enorme uitdaging. Is de Aarde een levend wezen?

“Dat is trouwens sowieso iets wat je in Suriname meekrijgt. Je leeft in een overweldigende natuur en je ziet het cyclische van het leven van heel dichtbij. Ik ben opgegroeid met veel respect voor de planeet, voor alles wat groeit en bloeit. Daarbij komt het besef dat er ook een onzichtbare, geestelijke wereld is en dat je ook daarmee in contact staat.”

“(…) ieder van ons en ieder op de eigen plek en de eigen manier, (kan) de zachte krachten terugbrengen die nodig zijn, voor een machtig tegengeluid, tegen polarisatie, tegen wantrouwen, tegen uitsluiting, tegen onzekerheid en angst.”

“Dat kan alleen door geestelijke vrijheid, vrijheid van de geest, volledig ruimte te geven.” In de woorden van de dichter Van Randwijk “*Sta op, laat de geestelijke vrijheid niet verdwijnen en wees het licht. Het licht dat niet mag doven.*” Einde quotes.

De vijfde vrijheid: Rechten van de Natuur

Tien jaar na de lancering van de Earth Charter in het Vredespaleis, Den Haag, werd in Bolivia, Latijns Amerika, de *Universal Declaration on the Rights of Mother Earth* plechtig aangenomen. Deze verklaring sloot, in complementair met de Earth Charter, aan

Reflections on
EARTH TRUSTEESHIP

Mother Earth and a new 21st-century
governance paradigm

Collective publication

Authors: Nnimmo Bassey – Michel Bauwens – Klaus Bosselmann – CURLS2019 summer school – Mayssam Daaboul – Kelly Dorkenoo – Anwar Fazal – Maja Groff – Neshan Gunasekera – Paulo Magalhães – Henry Mentink – Raúl Montenegro – Jessica den Outer – Joel Persson – Jose Ramos – Vandana Shiva – Justin Sobion (Ed.) – Prue Taylor – Dasho Karma Ura – Ole von Uexkull (Prologue) – Alyn Ware – Femke Wijdekop – Hans van Willenswaard (Ed.)

Auteurs: Nnimmo Bassey – Michel Bauwens – Klaus Bosselmann – CURLS2019 summer school – Mayssam Daaboul – Kelly Dorkenoo – Anwar Fazal – Maja Groff – Neshan Gunasekera – Paulo Magalhães – Henry Mentink – Raúl Montenegro – Jessica den Outer – Joel Persson – Jose Ramos – Vandana Shiva – Justin Sobion (Ed.) – Prue Taylor – Dasho Karma Ura – Ole von Uexkull (Prologue) – Alyn Ware – Femke Wijdekop – Hans van Willenswaard (Ed.).

bij de wereldbeelden van inheemse volken. En in hetzelfde jaar, 2010, werd de *Global Alliance on Rights of Nature* (GARN) op de kaart gezet. Daarin speelt Vandana Shiva, India, een visionaire rol. Inmiddels is recent ook in Nederland een Stichting Rechten van de Natuur opgericht. Geïnitieerd door Jerssica den Outer, met Prinses Irene als beschermvrouw.

In april 2023 publiceerden we het boek *Reflections on Earth Trusteeship. Mother Earth and a new 21st-century governance paradigm*.

Het nieuwe inzicht, de paradigma omslag, is dat, in aanvulling op de *Four Freedoms* en de Universele Rechten van de Mens, ook de inherente rechten van de Natuur – als levende entiteit waarvan wij deel uitmaken – dienen te worden erkend. In andere woorden de erkenning dat de Natuur over Vrijheid – onze vrijheid – beschikt en daarin niet aangetast mag worden. De Natuur heeft het recht gevrijwaard te zijn van aantasting van haar integriteit. De integriteit van de Natuur is even “heilig” als de integriteit van de mens. Mensen hebben zich inmiddels het recht op een gezond milieu toegekend. Vault een ferme

Op 27-29 april 2023 organiseerden wij een *book launch* en conferentie *Nature Rights. The Commons for Eco-Peace* in Bangkok. Met overwegend jonge deelnemers uit Thailand, Cambodja, Vietnam, Trinidad en Tobago, Frankrijk, Sri Lanka, Duitsland, Nederland, Canada en Nieuw Zeeland.

erkenning van de Rechten van de Natuur – het recht op vrijheid en gezondheid met de wederkerige verantwoordelijkheid tot zorg – kan de door DCC beoogde samenwerking “mens en natuur” vruchtbaar worden.

Earth Trusteeship

Een veelsgestelde vraag is “maar wie kan legaal de rechten van de Natuur vertegenwoordigen?” De taak van de Earth Trusteeship Working Group, we werken daarin vanuit Bangkok samen met experts wereldwijd, is vooral op het vinden van een antwoord op deze vraag gericht. In navolging van rechter C.G. Weeramantry, Sri Lanka (1926-2017), Vice-President van het Internationaal Gerechtshof, Den Haag, proberen wij Earth Trusteeship te formuleren als een nieuwe benadering van *governance*, die vorm geeft aan de ethiek waarvanuit de mens met recht als “Earth trustee” de Natuur kan vertegenwoordigen.

Dit brengt mee *intergenerational equity*. Samenwerking tussen generaties houdt in zowel samenwerken tussen verschillende leeftijdsgroepen, inclusief *Elders* (ouderen), en jongeren in leidinggevende posities. Maar ook oriëntatie op en integratie van een perspectief op toekomstige generaties. Generaties die nog niet geboren zijn. Dat is een perspectief voorbij nationaal burgerschap, gender, maatschappelijke positie en alle mogelijke verschillen – mens of geen mens – direct gefocust op de universele *community of life*.

In aanvulling op de heel bijzonder samenwerking tussen *mbo, hbo en wo onderwijs en onderzoek* die het Delta Climate Center voorstaat, kan in het kader van het *living lab* misschien ook beleidsinnovatie gericht worden op burgerinitiatief, jeugdbeleid en de spirituele dimensie van maatschappelijke co-creatie.

Ceremonie voor de Schelde, 11 april 2024

De dag volgend op de presentatie van het Delta Climate Center werd bij Baarland (niet ver van Ellewoutsdijk) een grensdoorbrekende ceremonie voor de Schelde gehouden.

De Zeeuwse Zichtlijnen Meetup en ceremonie werden georganiseerd door de Zeeuwse Milieu Federatie (ZMf). Het leidende idee is dat het mogelijk is om contact te krijgen met de levende Natuur en vanuit dat contact richting te geven aan de transformatie die een persoon of groep voorstaat. De Schelde heeft dit contact nodig om haar veerkracht te versterken en te “regenereren”.

“We hebben grote zorgen over de staat van de Westerschelde. Ze wordt ernstig vervuild door schadelijke stoffen en de natuur wordt steeds verder aangetast.

Voorafgaand aan de Zeeuwse Zichtlijnen Meetup op donderdag 11 april houden we een ceremonie voor de Schelde. Daarmee vragen we op een bijzondere manier aandacht voor de gezondheid van onze rivieren en zoeken we verbinding met het water dat onze bron van leven is.”

Ceremonie voor de Schelde bij Baarland. Jan van de Venis, Leo van der Vlist en Nico Lasndsman werken ook mee aan Earth Trusteeship.

Deelnemers waren o.a. Ira von Harras (Directeur ZMf), Marc Argeloo (onderzoeker - schrijver), Jan van de Venis (Mensenrechten advocaat, Rechten van de Natuur, wnd. Ombudsman Toekomstige Generaties), Li An Phoa (Drinkable Rivers), Leo van der Vlist (Nederlands Centrum voor Inheemse Volken; co-organisator *Voices4MotherEarth*, Climate Summit, Parijs 2015) en Nico Landsman (ZeelandBruist; Burgerberaad Klimaat; Rechten van de Scheldes).

Ondanks veel uitdagingen is het belangrijk dat we bij elkaar blijven op weg naar een nieuwe wereld.

Hans van Willenswaard / 11 mei 2024

hans.creativespace@gmail.com

Beonnen beeldmateriaal en noten

Dit is een verhaal voor beperkte distributie via Middelburg Dronk – Wij zijn De Stad en oveige prive communicatie. Neem contact met mij op als er vragen zijn over het gebruik van material in deze vorm of nodige correcties.

- Pagina 1- Cityseeker; Jan J.B. Kuiper *Paint it Black. Open de Beuk 1969 – 1979. Hoe de revolutie in rook opging.*; Middelburg Dronk
- Pag. 2- *Zeeland 1940-45. Een overzicht van gebeurtenissen*
- Pag. 3- Eigen archief
- Pag. 4- *Youthwork in the Netherlands – History and future direction.* Hans van Ewijk; Wikipedia; Het Parool; eigen archief
Fluxus - <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/f/fluxus#:~:text=Fluxus%20is%20an%20international%20avant,Email>
- Pag. 5- *De mens tussen mythe en machine.* Swan Liat Kwee. Wetenschappelijke Uitgeverij, 1974; *Provinciale Zeeuwse Courant* | 1979 | 15 november 1979 | pagina 46
- Pag 6- Nick van Raaij, facebook
- Pag. 7- Amazon.com
- Pag.8- Eigen exemplar *Zen Comocs*, 1972. Drukkerij Kaal.
- Pag. 9- Lima website; onbekend
- Pag. 10- Onbekend; Wikipedia; Citaat 1: PZC, 11 sept 2004; Citaat 2: *Inzagedossier Kabouters*
- Pag. 11- Website Vrije School Zeeland; Lezing Kees Slager 21 sept. 2018 OosterscheldeMuseum Yerseke
<https://www.oosterscheldemuseum.nl/documents/Lezing%20Kees%20Slager.pdf>
- Pag. 12- Eigen archief (zeefdrukkerij Open de Beuk?)
- Pag. 13- MUBI; artikel Gerrit Schoenmakers *Middelburg Mecca van Nieuwe Muziek*
- Pag. 16- Funda; Wikipedia
- Pag. 17- Emerson College, U.K.; PZC, 1975 / Middelburg Dronk
- Pag. 18- https://nl.wikipedia.org/wiki/Johan_van_der_Keuken
- Pag. 19- Rider-Wait Tarot Deck
- Pag. 20- CREAR, Dominican Republic
- Pag. 21- Eigen archief (PZC); Oras Media; <https://uitgeverijaspekt.nl/boek-auteur/jan-tomasowa/?layout=list> ; <https://www.vlissingen-ambon.nl/de-organisatie/het-ontstaan>
- Pag. 22- Wikipedia; eigen archief; archief School for Wellbeing Studies and Research
- Pag. 23- Website *Four Freedoms Awards* – Middelburg; website University College Roosevelt
- Pag. 24/25- Website UCR; website DCC; Vlissingse Bode, 11 april 2024
- Pag 25- Omroep Zeeland (foto en citaat pag 26)
- Pag. 26- Citaten: Tearfund, *4 oktober 2022, Verhaal door Onno Visser*; NieuwWij <https://www.nieuwwij.nl/opinie/wees-het-licht-het-licht-dat-niet-mag-doven/> ; boekomslog INI Books, Nonthaburi, Thailand <https://www.ebay.com/itm/386701249649>
- Pag. 27- Foto: aigen archief (Right Livelihood College Bangkok)
- Pag. 28- Citaat: Zeeuwse Milieu Federatie; foto: Omroep Zeeland.

